

УДК 159.9:351.74(477)

Д. В. ШВЕЦЬ,*кандидат педагогічних наук, перший проректор**Харківського національного університету внутрішніх справ;**ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1999-9956>*

ПЕРВИННА ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ЯК НЕОБХІДНА ПРАВОВА ВИМОГА ДО ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Обґрунтовано важливість первинної професійної підготовки для професійного становлення кожного поліцейського та для формування «нової поліції» взагалі. Розглянуто, як саме первинна професійна підготовка впливає на особистість полісмена, яким чином вона формує свідомість майбутнього професіонала. Указано на основні проблеми, які виявлено за час підготовки кадрів для лав Національної поліції України, та запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: *поліцейський, первинна професійна підготовка, підготовка кадрів, Національна поліція України.*

Shvets, D.V. (2017), "Initial professional training as a necessary legal requirement for police officers training" ["Pervynna profesiina pidhotovka yak neobkhidna pravova vymoha do pidhotovky politseiskykh"], *Pravo i Bezpeka*, No. 3, pp. 103–112.

Актуальність. Сьогодні неможливо уявити нормальний розвиток і функціонування держави та окремих її структурних елементів без планомірного та якісного підвищення рівня кваліфікації трудових ресурсів цієї країни. Питання підвищення якості кадрів стає особливо важливим не тільки для України, а й для кожної сучасної демократичної держави, зокрема коли це стосується правоохоронних органів. Саме від освіченості та підготовленості правоохоронців залежить стабільність держави, нормальне функціонування її інститутів та спокій у суспільстві. Підготовлений поліцейський зможе не лише прийняти правильне рішення в кризовій ситуації та зберегти життя собі й оточуючим, а й формувати їх громадянську позицію щодо подій у державі. Високоосвічені та кваліфіковані кадри зможуть вивести роботу органів правопорядку на якісно новий рівень, а з часом ці люди будуть просуватися далі по службі та створювати обличчя поліції, вже знаходячись на керівних посадах. Разом із тим запорукою нової, ефективної поліції є саме нова система первинної підготовки поліцейських, оскільки саме під час її проходження і починає формуватися особистість поліцейського як професіонала-правоохоронця.

Постановка проблеми. Однією із проблем осучаснення освіти поліцейського є потреба реформування системи професійної підготовки та навчання поліцейських взагалі, адже останнім часом у діяльності правоохоронних органів сталося багато змін, і сучасний правоохоронець повинен відповідати новим стандартам та викликам сьогодення. Серед найголовніших змін, які відбулися, слід вказати: виокремлення органів Національної поліції України у структу-

рі Міністерства внутрішніх справ; нові вимоги суспільства до працівників поліції та їх діяльності в цілому; необхідність охорони правопорядку в зоні АТО. Для цього Національна поліція України має стати прозорою у своїх діях, поліцейські підрозділи повинні бути достатньо відкритими для будь-яких форм зовнішнього контролю, в тому числі громадського, повинен змінитися порядок призначення на посади, переміщення та просування по службі особового складу, його соціальний захист і матеріальне забезпечення. Для того, щоб правоохоронець відповідав новим вимогам часу та міг успішно виконувати свої службові обов'язки в новоствореній поліції, має бути оновлена система конкурсного відбору і професійної підготовки поліцейських з урахуванням досвіду провідних країн Європи.

Рівень організаційно-правового, матеріально-технічного забезпечення навчального процесу та якості і професіоналізму педагогічно-наукового персоналу в навчальних закладах, де здійснюється підготовка поліцейських, є визначальним моментом для становлення поліцейського як особистості та залишає свій відбиток упродовж усієї його служби. Зважаючи на зміну пріоритетів у роботі правоохоронної системи України, її трансформування та подальший розвиток, існує необхідність проведення цілого комплексу заходів, спрямованих на побудову єдиного механізму, покликаного забезпечити підготовку справжнього професіонала, здатного реально забезпечувати захист прав, свобод та законних інтересів громадян, громадських об'єднань, задовольняти їхні потреби щодо безпечного середовища існування.

Метою статті стало з'ясування особливостей первинної професійної підготовки та встановлення її ролі для процесу професійного становлення і розвитку поліцейських, а також визначення впливу теоретичного та практичного досвіду минулих років на реформування поліцейської системи і підготовки кадрів у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання.

Стан дослідження. Науково-практичним підґрунтям для роботи щодо напрямку підготовки працівників поліції стали наукові праці й практичні розробки таких видатних учених, як О. М. Бандурка, А. О. Деркач, Ю. М. Забродін, О. М. Леонтьєв, В. В. Столін, І. П. Антонова, А. П. Герасимова та ін. Водночас більшість із них орієнтовані на реалізацію саме «міліцейських» функцій і не враховують новаторських підходів у правоохоронній сфері.

Виклад основного матеріалу. Первинна підготовка кадрів для правоохоронних органів у цілому та Національної поліції України зокрема являє собою професійну діяльність уповноважених державних органів і служб щодо надання освітніх послуг та прищеплення практичних навичок, які будуть використовуватись правоохоронцем-поліцейським на практиці.

Для того, щоб зрозуміти роль первинної професійної підготовки у становленні майбутнього правоохоронця, з'ясувати її особливості та виявити проблеми й недоліки цієї системи, необхідно спочатку розглянути перебіг процесу первинної професійної підготовки. Відповідно до ст. 59 закону України «Про Національну поліцію» служба в поліції є державною службою особливого характеру, яка є професійною діяльністю поліцейських з виконання покладених на поліцію повноважень [1]. Метою професійної підготовки поліцейського є його стовідсоткова готовність до служби у правоохоронних органах. Однак отримані знання повинні бути дещо ширшими, ніж того вимагає професія, оскільки це дозволить йому швидко адаптуватися до нових реалій, зміни повноважень чи службових завдань та надасть можливість ефективно діяти в цих умовах.

Згідно зі ст. 72 закону України «Про Національну поліцію» професійне навчання поліцейських складається з:

- 1) первинної професійної підготовки;
- 2) підготовки у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання;
- 3) післядипломної освіти;
- 4) службової підготовки – системи заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки,

специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності [1].

Отже, професійна підготовка працівників Національної поліції України – це організований безперервний і цілеспрямований процес з оволодіння знаннями, спеціальними вміннями і навичками, необхідними для успішного виконання службових завдань, та постійне їх удосконалення.

Основними завданнями професійної підготовки є:

– підвищення рівня знань, умінь, навичок та професійних якостей поліцейських, метою яких буде забезпечити їх здатність до виконання завдань з охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічного порядку та безпеки;

– удосконалення керівним складом органів (закладів, установ) поліції навичок управління поліцейськими [2].

Первинна професійна підготовка – це професійне навчання осіб, що забезпечуватиме відповідний рівень професійної кваліфікації, який буде необхідним для продуктивної професійної діяльності у майбутньому. Вона здійснюється з метою одержання робітничої професії або спеціальності. Сьогодні первинна професійна підготовка відіграє важливу роль у навчанні курсанта (слухача), адже це саме той початковий фундамент, на якому будуватиметься вся подальша діяльність поліцейського. Вона дає основи оволодіння сучасними професійними знаннями й навичками щодо протидії та профілактики злочинності, уникнення порушень публічної безпеки та забезпечення громадського порядку, виявлення та знешкодження злочинців. Якість підготовки поліцейського має величезне значення для всієї держави, оскільки від неї залежить розвиток демократії в країні, забезпечення прав і свобод громадян; все це знаходиться у прямій залежності від підвищення якості й ефективності діяльності Національної поліції.

Тож особа, яка вперше приймається на службу до правоохоронних органів, повинна пройти первинну професійну підготовку, метою якої є саме здобуття необхідних знань та навичок, у тому числі відповідну спеціальну підготовку щодо зберігання, носіння, застосування і використання вогнепальної зброї. Таке навчання повинно мати вигляд окремого курсу підготовки тривалістю принаймні один рік у випадку з людьми, які після первинної підготовки одразу йдуть у поліцію, або, у випадку з курсантами, має бути важливою складовою загального процесу навчання. Отримані під час підготовки знання будуть необхідні для практичної

діяльності майбутнього працівника, формування власного професійного досвіду.

Для осіб, які здобувають вищу освіту на денній формі навчання за державним замовленням у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, передбачений виняток. Він полягає в тому, що вони не проходять даний елемент професійного навчання. Підготовка у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання – це отримання сукупності систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів міркування, формування професійного світогляду, морально-етичних цінностей та інших компетентностей, які були здобуті у відповідному навчальному закладі у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти.

Первинна підготовка є занадто важливим елементом для формування початкового базису знань та умінь поліцейського, а тому, на нашу думку, її аналог необхідно ввести також у практику навчання курсантів, а саме побудувати «курс молодого бійця» за зразком первинної професійної підготовки, але за скороченою програмою та без вивчення галузей права, які надалі і так вивчатимуться курсантами згідно з навчальними планами (як, наприклад, кримінальне, цивільне право та ін.). Таким чином, «курс молодого бійця» буде спрямований на те, щоб швидко сформувати у вчорашнього школяра необхідний мінімум знань і вмінь, які необхідні для несення служби, і вже потім, після закінчення цього курсу, курсант складе присягу і приступить до навчання.

Саме навчання проводиться на базі вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання та спеціально створених для спеціальної підготовки поліцейських установ (закладів) Національної поліції. Такі заклади створюються для осіб, уперше прийнятих на службу в поліції, а також для підвищення кваліфікації та перепідготовки молодшого складу поліції, проведення окремих видів службової підготовки поліцейських.

Порядок і умови проходження первинної професійної підготовки визначаються наказом МВС України від 16.02.2016 № 105 «Про затвердження Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції». Згідно з цим наказом кадрові підрозділи органів (закладів, установ) поліції ведуть облік поліцейських, яким необхідно пройти професійну підготовку, та організують їх направлення до

закладів, що здійснюють професійну підготовку у строки, визначені рознарядкою. Рознарядка – це плановий розподіл, тобто документ, що містить розпорядження про такий розподіл. Цей документ повинен бути виданий на календарний рік кадровим підрозділом апарату Національної поліції України, керуючись заявкою відповідного органу (закладу, установи) поліції про необхідність у забезпеченні навчальними місцями осіб для проходження професійної підготовки за планами та графіками навчальних закладів, де саме буде проходити первинна професійна підготовка. Слід зазначити, що така рознарядка обов'язково має бути затверджена міністром внутрішніх справ України і може бути виправлена або доповнена відповідно до службової необхідності [3].

Поліцейський має бути направлений на первинну професійну підготовку після його призначення на посаду в термін, що не повинен перевищувати чотирнадцяти календарних днів. Для цього кадрові підрозділи органів (закладів, установ) поліції не пізніше ніж за п'ять календарних днів до початку первинної професійної підготовки надсилають до закладів професійної підготовки навчальну справу поліцейського.

Безпосередній керівник зобов'язаний перед відправленням поліцейського для проходження професійної підготовки провести інструктаж щодо дотримання правил службової дисципліни – довести до працівника зміст визначених основних вимог щодо організації роботи, наголосити на додержанні особою Конституції України, закону України «Про Національну поліцію», актів Президента України і Кабінету Міністрів України, наказів та інших нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України, підпорядкованих йому органів і підрозділів та Присяги поліцейського. Крім того, перевіряється наявність однострою за сезоном, тобто одноманітної за конструкцією і суворо регламентованої на вигляд уніформи, яка показує відповідну належність до правоохоронного органу, та службового посвідчення – документа, що ідентифікує та підтверджує особу та її належність до органів Національної поліції України.

Отже, поліцейський повинен прибути у відповідний, як уже було вказано, термін до навчального закладу, що здійснює професійну підготовку, в однострої та повинен мати при собі направлення на первинну професійну підготовку, паспорт, службове посвідчення, спортивний одяг і взуття, предмети особистої гігієни, зошити та письмове приладдя.

Якщо навчальні справи поліцейських були надіслані пізніше строку, що раніше визначався

закладами, які мають здійснити професійну підготовку, то вони вже не приймаються та мають бути повернуті до кадрового підрозділу органів (закладів, установ) поліції з обґрунтуванням у письмовій формі прийнятого рішення.

Існують випадки, коли поліцейські не можуть бути зараховані до закладів, що здійснюють первинну професійну підготовку. Вони зазначені в наказі МВС України від 16.02.2016 № 105, а саме:

а) прибуття до закладу, що здійснює професійну підготовку, після видання наказу про зарахування;

б) незадовільний стан здоров'я, що підтверджено в установленому порядку;

в) подання поліцейським на ім'я керівника закладу, що здійснює професійну підготовку, письмового рапорту про відмову від проходження професійної підготовки;

г) надходження навчальної справи поліцейського пізніше строку, визначеного порядком направлення на професійну підготовку (на сьогодні пізніше ніж за п'ять днів до початку професійної підготовки);

г) відсутність однострою.

У разі незарахування поліцейських повідомляється кадровий підрозділ органу (закладу, установи) поліції, яким їх було направлено для проходження професійної підготовки, не пізніше ніж на наступний календарний день, а навчальні справи незарахованих поліцейських повертаються до відповідних комплектуючих підрозділів [3].

Можливим є повторне направлення поліцейського, не зарахованого до закладу, що здійснює професійну підготовку, на навчання, яке здійснюється за рішенням кадрового підрозділу апарату Національної поліції на підставі клопотання керівництва відповідного органу (закладу, установи) поліції.

Поліцейські, які прибули для проходження первинної професійної підготовки у визначені розрядкою строки, наказом керівника закладу професійної підготовки зараховуються слухачами. Звіт про зарахування поліцейських на первинну професійну підготовку протягом трьох календарних днів надсилається до кадрового підрозділу апарату Національної поліції. При цьому навчальні справи повинні зберігатися в навчальному закладі до кінця проходження первинної професійної підготовки.

Відповідно до наказу МВС України від 16.02.2016 № 105 за період професійної підготовки до навчальних справ поліцейських долучаються:

1) витяги з наказів про зарахування на професійну підготовку (або відрахування з

професійної підготовки), а також про її завершення;

2) засвідчені копії висновків за результатами проведення службових розслідувань (за наявності);

3) витяги з наказів про заохочення або притягнення до дисциплінарної відповідальності (за наявності);

4) матеріали щодо надання відпусток (за наявності);

5) характеристика за період проходження професійної підготовки;

6) довідка про закінчення первинної професійної підготовки.

Наразі суб'єктами професійної підготовки можуть виступати:

– штатні працівники закладів, що здійснюють професійну підготовку, які залучаються до організації та проведення занять;

– поліцейські, державні службовці та працівники органів Національної поліції, фахівці інших установ, закладів, організацій, які залучаються до забезпечення проведення занять за напрямками підготовки відповідно до чинного законодавства;

– слухачі [3].

Перелік навчальних дисциплін (предметів), час, відведений на їх вивчення, та строки підготовки визначаються відповідними навчальними програмами (планами). Дані програми повинні бути розроблені кадровим підрозділом апарату Національної поліції та погоджені із зацікавленими структурними підрозділами апарату Національної поліції, а також затверджені керівництвом Міністерства внутрішніх справ України.

Власне форма самої організації первинної професійної підготовки визначається закладом, що здійснює професійну підготовку, за погодженням із кадровим підрозділом апарату Національної поліції України.

Під час навчання слухачів формуються групи, чисельність яких не повинна перевищувати більше тридцяти чоловік. Також призначається особа, на яку покладено керівництво слухачами в групі та відповідальність за них, тобто командир.

У закладах, які повинні здійснювати професійну підготовку, заздалегідь створюються відповідні умови для їх проживання і харчування.

Слід зазначити, що особа, котра проходить відповідну підготовку, може бути заохоченою або притягнутою до дисциплінарної відповідальності відповідно до чинного законодавства України. Дисциплінарна відповідальність є одним із видів юридичної відповідальності за протиправну поведінку працівника правоохоронного органу. Відповідно до ст. 19 закону

України «Про Національну поліцію» підстави та порядок притягнення поліцейських до дисциплінарної відповідальності, а також застосування до поліцейських заохочень визначаються Дисциплінарним статутом Національної поліції України, що затверджується законом. Це зумовлено тим, що навіть під час навчання слухач залишається працівником Національної поліції України і, як наслідок, представником держави в очах цивільних, тому до нього висуваються особливі вимоги, пов'язані з поведінкою як під час перебування в навчальному закладі, так і у вільний від навчання час.

Згідно з наказом МВС України від 16.02.2016 № 105 слухачі можуть достроково відраховуватися із закладів, що здійснюють професійну підготовку, в таких випадках: через небажання продовжувати або проходити професійну підготовку; за станом здоров'я; через недисциплінованість; за невиконання навчального плану (отримання незадовільної оцінки під час повторного проходження проміжного контролю з навчальних дисциплін (предметів), непроходження навчальної практики або ненадання матеріалів за результатами її проходження), і при цьому повторне проходження проміжного контролю проводиться протягом десяти робочих днів після отримання незадовільної оцінки; за отримання незадовільної оцінки за результатами підсумкового (вихідного) контролю; у разі відсутності на заняттях більше чотирнадцяти календарних днів через хворобу або за сімейними обставинами, що підтверджується відповідним документом; за вироком суду, який набрав законної сили, на підставі надісланого до закладу, що здійснює професійну підготовку, наказу про звільнення поліцейського.

Відрахування слухача здійснюється наказом керівника закладу, що здійснює професійну підготовку. Про відрахування слухача заклад, що здійснює професійну підготовку, повідомляє кадровий підрозділ органу (закладу, установи) поліції, яким він був направлений для проходження професійної підготовки, не пізніше ніж на наступний календарний день. Якщо слухач був відрахований з поважної причини його відсутності на заняттях більше чотирнадцяти календарних днів, а саме через хворобу або за сімейними обставинами, то цей факт потрібно підтвердити відповідними документами, і поліцейський повертається до органу (закладу, установи) поліції, з якого він був направлений. Також він може бути направлений повторно для проходження первинної професійної підготовки [3].

Особи, які успішно закінчили курси первинної професійної підготовки, повертаються до

органів (закладів, установ) поліції, з яких вони були направлені для проходження первинної підготовки, для подальшого проходження служби в поліції. Вони повинні мати при собі свідоцтво про закінчення курсів первинної професійної підготовки встановленого зразка, яке долучається до їхньої особової справи. Завершення навчання на курсах оформлюється відповідним наказом ректора (начальника) вищого навчального закладу Міністерства внутрішніх справ України. Керівники відповідних органів поліції зобов'язані призначати осіб, які успішно закінчили курси первинної професійної підготовки, на відповідні посади.

Поліцейських, які не пройшли професійну підготовку, залучати до виконання повноважень поліції, допускати до роботи з інформацією з обмеженим доступом або до будь-якої діяльності, пов'язаної з використанням зброї та спеціальних засобів (крім навчальних та тренувальних занять під час проходження професійної підготовки), забороняється.

У разі відрахування поліцейських із навчальних закладів, де вони проходили первинну професійну підготовку, до закінчення навчання, а також поліцейських, які після закінчення курсу первинної професійної підготовки отримали незадовільні оцінки за результатами іспитів, вони повертаються до органів (закладів, установ) поліції, з яких вони прибули на навчання, з подальшим звільненням зі служби в поліції.

За результатами професійної підготовки заклад, що здійснює професійну підготовку, протягом трьох календарних днів надсилає до кадрового підрозділу апарату Національної поліції звіт про проведення первинної професійної підготовки.

Завершальним етапом професійної підготовки є оформлення керівником закладу, що здійснює професійну підготовку, наказу про проходження відповідним поліцейським курсу первинної професійної підготовки. Після цього особа направляється до комплектуючого підрозділу для подальшого проходження служби.

По завершенні первинної професійної підготовки ми маємо отримати професіонала, готового зіткнутися з усіма труднощами практичної роботи в правоохоронних органах. Саме цей етап формує самого полісмена, а далі він лише покращує свої навички та нарощує знання і вміння.

Тепер, розглянувши сам процес первинної професійної підготовки, варто перейти до того, яким чином вона впливає на формування поліцейського: його свідомості, знань і практичних навичок. Як правило, перед початком первинної професійної підготовки ми маємо справу з

людьми, які мало що знають про роботу в органах поліції, отримали враження про поліцію лише з фільмів та книжок і часто навіть не уявляють, наскільки це складна та небезпечна справа. Саме первина професійна підготовка покликана сформувати свідомість поліцейського, дати йому необхідний мінімум знань, а ще краще, якщо слухач або курсант отримує більше інформації, ніж йому необхідно для практичної діяльності, оскільки поліцейський ніколи не знає, з чим йому доведеться зустрітися завтра та які нові завдання й виклики перед ним постануть.

Як раніше було зазначено, первинна професійна підготовка має дві сторони: практичну і теоретичну.

1. Теоретична сторона первинної підготовки спрямована на надання слухачу необхідної бази знань, на яку буде спиратись у своїх діях майбутній професіонал, та формування у людини певного світогляду. Якщо майбутній правоохоронець не оволодіє необхідними знаннями зі своєї вини або з вини навчального закладу, то потім, приступивши до служби, він буде, як і раніше, керуватись у своїх діях тим, що він бачив по телевізору або про що читав у книжках. У результаті своєї теоретичної невідповідності полісмен буде неправильно діяти в різних ситуаціях, що може мати прикрі для правоохоронця наслідки: від дисциплінарної аж, навіть, до кримінальної відповідальності.

2. Практична сторона первинної підготовки формує в майбутнього правоохоронця певну сукупність умінь і навичок, які будуть йому необхідні при безпосередньому виконанні службових завдань та стануть запорукою якісної реалізації прийнятих у різних службових ситуаціях рішень. Без наявності арсеналу практичних навичок правоохоронець просто не зможе ефективно втілити в життя прийняте ним рішення, а деякі вміння навіть можуть зберегти йому життя.

Таким чином, саме у збалансованому поєднанні теорії та практики лежить шлях до отримання дійсно ефективної та сучасної системи первинної професійної підготовки, яка за своєю якістю не буде поступатись західним зразкам.

Як правило, при створенні Національної поліції України та реформуванні відомчої системи освіти взірцем були органи поліції країн Європи та Північної Америки. Як і в Україні, у багатьох країнах паралельно з основними рівнями професійної підготовки поліцейських кадрів діє встановлена законодавством розгалужена багатопрофільна мережа додаткової або післядипломної освіти, тобто підвищення кваліфікації, спеціалізації, удосконалення та перепідготовки поліцейських кадрів, що функ-

ціонує як на базі поліцейських навчальних закладів, так і у формі службової підготовки безпосередньо за місцем несення служби [4, с. 35].

Зокрема, у Німеччині підготовка поліцейських кадрів побудована за принципом довічного найму. При цьому передбачається постійне підвищення кваліфікації полісмена. Особливістю системи підготовки поліцейських кадрів ФРН є те, що жодний з поліцейських навчальних закладів країни не видає своїм випускникам освітніх документів, відповідних якомуньбудь державному освітньому стандарту. Після закінчення навчальних закладів видаються тільки відомчі освітні документи, що дають право працювати тільки в поліції і, як виняток, у деяких інших державних установах [5].

Система підготовки поліцейських кадрів Франції включає 20 шкіл, які незалежно готують поліцейських та офіцерів, інспекторів і комісарів поліції. На центральному рівні підготовку поліцейських здійснюють: Національний інститут підготовки кадрів у м. Клермон-Ферране, де зосереджена основна діяльність із професійної освіти, Центр досліджень і навчання в Жів-сюр-Івет, який проводить спеціальну підготовку персоналу, а також Інститут IHESI, який, крім функції підготовки, проводить дослідження щодо проблем поліцейської діяльності й безпеки території.

Для британської моделі характерна більш вузька спеціалізація поліцейських різних підрозділів і служб уже на перших етапах первинної професійної підготовки. Такий підхід можна спостерігати і в американській моделі первинної професійної підготовки поліцейських, де також із самого початку готують вузькопрофільних фахівців для підрозділів поліції. Крім того, координація процесу професійної підготовки у Великобританії децентралізована і здійснюється за регіональним принципом. Проте із середини 1980-х років в Англії проводяться заходи, спрямовані на посилення впливу центру на управління поліцією та підготовку для неї фахівців, оскільки однією з головних причин існування недоліків у підготовці кадрів і, відповідно, функціонування поліції є відсутність ефективного управління на національному рівні [6, с. 185–194]. У Великобританії головне завдання поліції – це служіння у першу чергу суспільству, громадянам, а вже потім – державі й уряду. Тому поліція в цілому користується повагою та підтримкою населення [7, с. 14]. Такий підхід до визначення головної функції поліції має давні традиції. Англійський досвід підготовки відрізняється гуманістичною спрямованістю навчального процесу, тривалим терміном навчання констеблів за місцем роботи,

найретельнішим відбором кандидатів на службу в кримінальній поліції, організацією їх навчання, акцентом на самостійне несення служби поліцейськими вже на початковому етапі проходження служби. Для британської моделі характерна висока ступінь демократичності та гласності складання іспитів, а також подачі апеляції щодо їх результатів. Наприклад, у загальнобританському відомчому журналі «Police Review» («Поліцейський огляд») регулярно друкуються різноманітні варіанти екзаменаційних білетів і завдань для отримання посади інспектора (сержанта та інших посад). Претенденти не тільки мають можливість заздалегідь ознайомитися з їх змістом, але й надіслати свої відповіді поштою, які у певних випадках зберігаються і є підставою для підтвердження складання іспиту. Якщо ж кандидати на поліцейські посади вважатимуть, що їхні відповіді необґрунтовано занижені, то в цьому випадку вони мають можливість звернутися до апеляційної комісії та отримати пояснення не лише стосовно свого питання, а й ознайомитися з письмовими відповідями інших претендентів, результати яких виявилися вищими [6, с. 185–194].

Реформування Державної поліції Італії розпочалося ще у 1981 р., після ухвалення Закону № 121, який був спрямований на її демілітаризацію та гарантування забезпечення прав і свобод людини. Протягом декількох років уся система підготовки кадрів випереджала реструктуризацію поліції як у теоретичному плані, так і стосовно логістики та організації. Значні фінансові кошти були витрачені для забезпечення максимального комфорту в існуючих та новостворених навчальних закладах. Італійські науковці, педагоги та практики доклали значних зусиль у сфері методології інноваційного навчання; наприклад, було вжито заходів, які успішно реалізуються у співробітництві з центральною дирекцією інститутів підвищення кваліфікації та університету у Венеції. Ці заходи стосуються теоретичних і практичних аспектів, методології та емпіричних досліджень підготовки сучасних поліцейських. В Італії на цей час діють 34 школи з підготовки кадрів для поліцейських служб, які досить рівномірно розташовані по її території. Сумарно вони розраховані на 8000 слухачів. Протягом п'яти років понад 80 тисяч поліцейських пройшли початкову підготовку, а 15 тисяч співробітників – спеціальні курси.

Враховуючи європейський вибір народу України, всій нашій державі необхідно перебувати під західні стандарти, і одним з найважливіших кроків у цьому напрямку є перехід системи освіти та професійної підготовки

поліцейських «на європейські рейки». Нам необхідно перейняти у наших західних колег весь найкорисніший досвід і ввести його у дію в системі підготовки фахівців для лав Національної поліції України.

Однак у процесі запозичення іноземного досвіду підготовки поліцейських кадрів необхідно враховувати, що поліцейські системи розвинутих країн світу, насамперед таких, як Франція, Велика Британія, США, Італія, Канада, Австрія, Японія, Німеччина, мають довготривалу історію, великий досвід боротьби зі злочинністю й охорони громадського порядку, тісні взаємозв'язки між собою. В результаті цього у кожній із цих країн сформувалася своя, унікальна, система підготовки кадрів для правоохоронних органів, яка розвивалась досить тривалий час під впливом як територіальних, історичних, політичних, економічних чинників, так і особливостей національних правових систем, тому кожна система підготовки спеціально пристосована до правової системи держави, її політичної ситуації, менталітету народу та психічних особливостей самих майбутніх правоохоронців.

Це свідчить про те, що західна поліція та система підготовки полісменів не з'явилася в один момент, у результаті якоїсь однієї реформи, а роками й десятиріччями росла і розвивалась і, лише пройшовши весь цей шлях, дійшла до теперішньої структури. Як зазначає М. В. Лошицький дослідивши програму вдосконалення підготовки працівників англійської поліції, усе це накладає відбиток на організацію підготовки кадрів у цих країнах, змушує враховувати всі здобутки минулого та сучасності, широко розвивати міжнародну кооперацію не лише в питаннях безпосередньо правоохоронної діяльності, але й у навчанні, стажуванні, обміні досвідом персоналу поліцейських служб та органів [4, с. 35].

Тож керівництву МВС України та Національної поліції необхідно бути надзвичайно обережними й уважними при обранні конкретної моделі підготовки та враховувати певні надважливі чинники:

1) історичні особливості нашої держави та історію розвитку органів захисту правопорядку, оскільки сьгоднішня поліція – це не результат двох років реформи, сучасні правоохоронні органи – результат довгого та складного процесу формування правозахисної системи на території нашої держави, тому неможливо проводити реформування, незважаючи на багаторічний досвід становлення органів правопорядку;

2) специфіку адміністративно-територіального устрою, оскільки територіальна структура

органів Національної поліції України має бути чітко пристосована до адміністративно-територіального устрою України;

3) особливості менталітету населення, бо цей фактор є особливо важливим для подальшої практичної діяльності кожного правоохоронця, оскільки поліцейський України та, наприклад, Голландії мають справу з людьми, у яких різний світогляд та ставлення до оточуючого їх світу, а це означає, що і готувати українського правоохоронця необхідно до зовсім інших ситуацій;

4) особливості правової системи України, що є важливим фактором, оскільки, наприклад, поліцейський США має зовсім інший обсяг прав та обов'язків та інший регламент дій у тій чи іншій ситуації. Це означає, що і готувати українця необхідно зовсім інакше. Також необхідно врахувати багато інших не менш важливих факторів.

Наша система правоохоронних органів має свою історію розвитку та внаслідок багатьох як історичних, так і інших причин суттєво відрізняється від західної моделі. Спираючись на вищезазначені обставини, ми можемо зробити висновок, що при простому копіюванні системи підготовки поліцейських будь-якої країни, наприклад США, без відповідної адаптації до особливостей нашого суспільства і держави ми отримаємо нежиттєздатну структуру, яка буде не в змозі підготувати кадри для проходження служби в реаліях нашої країни. Тому в процесі реформування варто запозичувати все найкраще у наших іноземних колег, але пристосовувати цей досвід до особливостей нашої національної системи органів правопорядку.

Минуло два роки з початку підготовки поліцейських, і вже зараз помітні тріщини в фундаменті нової системи, з яких найбільш небезпечна – скорочений термін навчання. Зараз первинна професійна підготовка відбувається у надто звужених часових рамках, у результаті викладачі просто фізично не в змозі надати слухачам відповідний багаж знань та навичок, який потрібен для плідної праці поліцейському. Кількох місяців навчання не вистачає для отримання високої кваліфікації. Як результат, у процесі несення служби правоохоронці постійно опиняються в ситуаціях, коли не знають, як належить діяти, як себе поводити на місці скоєння протиправного діяння, як правильно і законно застосувати вже набуті знання, а також виникають проблеми із заповненням процесуальних документів. Усе це призводить до значного падіння якості надання поліцейських послуг, але найнебезпечнішим є те, що поліцейський може бути не готовим до прийнят-

тя рішень в екстремальних ситуаціях, що ставить під загрозу життя і здоров'я як самого поліцейського, так і людей, які його оточують.

У зв'язку з тим значно актуалізувалися проблеми пошуку ефективних форм і методів якісно нового професійного відбору та якісно нової первинної підготовки поліцейських кадрів, організації грамотної переатестації діючих атестованих працівників системи Міністерства внутрішніх справ України з метою забезпечення досягнення ними в службовій діяльності поставлених законодавцем нових цілей та успішного виконання ними завдань у своїй діяльності і як результат – підвищення рівня довіри населення.

Крім того, однією з проблем навчальних закладів системи Міністерства внутрішніх справ та інших підрозділів, що здійснюють підготовку кадрів, на сьогодні залишається те, що навчання здійснюється за дещо застарілою системою надання знань, яка полягає у поданні теоретичного матеріалу на лекціях і його більш детальному вивченні на практичних та семінарських заняттях, при цьому рівень засвоєння нового важливого матеріалу залишається на незадовільному рівні [8, с. 154]. На нашу думку, може, й не обов'язково повністю змінювати цю систему, але слід врахувати, що вона має значні недоліки, оскільки створює деяку однобокість у процесі навчання: на лекціях інформація надходить від викладача до слухачів, а на семінарах – навпаки, що унеможливує створення повноцінного діалогу між педагогом та курсантами або слухачами. Отже, конче необхідно модернізувати цю систему, привести у відповідність до вимог XXI сторіччя.

Важливою проблемою як первинної професійної підготовки поліцейських, так й інших видів підготовки правоохоронних кадрів є відсутність збалансованості між теоретичною та практичною частинами. Збільшення годин на практичну частину підготовки ні в якому разі не повинно завдавати шкоди якості теоретичної частини, і навпаки. Практика і теорія – рівні та взаємодоповнюючі аспекти первинної професійної підготовки поліцейських, які у своєму поєднанні і формують базу знань майбутнього професіонала. Тому в процесі підготовки поліцейського необхідно значно збільшити кількість навчальних годин на опанування як практичних, так і теоретичних дисциплін, наприклад, поводження з вогнепальною зброєю, тактичної підготовки, вивчення нормативної бази, якою захисники правопорядку будуть керуватись у своїй діяльності, приділити більше уваги складанню службової документації, враховуючи, що поліцейські – захисники прав людини. Конче

необхідно приділяти більше уваги ознайомленню слухачів з основними конституційними правами і свободами людини і громадянина, оскільки саме їх вони мають захищати.

Як бачимо, дуже багато важливих предметів вивчаються у скороченому варіанті або взагалі пропускаються як несуттєві, проте ці знання та вміння мають бути доведені до автоматизму, оскільки саме на них буде спиратись правоохоронець у своїй майбутній професійній діяльності. Хоча і були введені програмою тренінгові заняття, але їх кількість є недостатньою для різнобічного та повноцінного оперування своїми знаннями, чіткого відпрацювання навичок та вмінь поліцейського. Тому потрібно ввести більшу кількість занять, на яких працівник матиме змогу відповідно до різних завдань та обставин, що трапляються на його шляху, показати, як він опанував теоретичний матеріал, як уміє використовувати отримані знання саме на практиці, впевнено орієнтуватися в ситуаціях, з якими він буде зустрічатися під час несення служби.

Негативним у професійній підготовці є також скорочення вивчення базових юридичних наук. Поліцейський повинен оперувати нормативно-правовою базою, спиратися на норми встановленого законодавства та вміти їх чітко та влучно застосовувати. Ці дисципліни призначені для розширення світогляду, формування юридичної свідомості та логіки, виховання правоохоронця на засадах законності та дотримання прав і свобод людини та громадянина. Поліцейські повинні отримати ґрунтовні юридичні знання та опанувати практичні навички. Адже поліцейський просто не зможе виконувати правозахисну та інші функції, якщо не буде орієнтуватися в національному праві – від Конституції України і до відомчих наказів, вся ця інформація складає «професійний скелет» майбутнього правоохоронця, без неї він не зможе правильно і впевнено діяти та захистити не лише права громадян, але й навіть свої особисті права.

Всі перелічені вище та інші проблеми професійного відбору і підготовки нових кадрів поліцейських в Україні, на жаль, ще далекі від повного розв'язання і потребують значної уваги з боку державної влади, пошуку ефективних шляхів, методів, засобів і способів їх успішного розв'язання, яке ускладнюється сьогодні у зв'язку з нестабільною, кризовою обстановкою в країні.

Підбиваючи **підсумки**, можемо сказати, що суспільство потребує певних змін у функціонуванні правоохоронних органів. Можливо, головною умовою цих змін є якісна професійна підготовка кадрів для поліції, оскільки для то-

го, щоб отримати «нову поліцію», необхідно для початку вивчити «нового поліцейського», а це неможливо без оновленої системи первинної професійної підготовки полісменів, яка б відповідала будь-яким викликам часу та була здатною сформувати такого поліцейського, який зможе виправдати довіру населення.

Сучасний поліцейський є запорукою стабільності в державі та забезпечення безпеки громадян, дотримання законів з боку громадськості, захисту державної власності та протидії протиправним суспільно небезпечним діянням. Для того, щоб правоохоронець зміг виконати усі сподівання суспільства і держави, він має отримати високий рівень знань і вмінь від кваліфікованих науковців і педагогів. Тим паче, що поліція децю змінила свої функції, а саме почала виконувати здебільшого сервісну, захисну та профілактичну функції. Тож для успішного їх виконання необхідно проводити ретельну та якісну підготовку кадрів, щоб поліція могла виправдати високий рівень довіри населення.

Аналіз діяльності поліції свідчить, що досить велика кількість майбутніх поліцейських не уявляє характеру та особливостей проходження служби, або ж уявляла її у зовсім іншому ракурсі. Як наслідок, після закінчення первинної професійної підготовки у перші кілька місяців роботи були допущені значні помилки, траплялися випадки звільнення працівників поліції не тільки за власним бажанням, але й за порушення дисципліни. Все це є наслідком того, що за період підготовки викладачам елементарно не вистачило часу перетворити цивільних людей на кваліфікованих правоохоронців. У процесі первинної професійної підготовки особа повинна зазнати значних змін: а) отримати юридичні знання, які допоможуть захистити як права пересічних громадян, так і права самого поліцейського; б) отримати практичні вміння, які допоможуть у складних, а іноді й небезпечних ситуаціях, захистити своє життя та життя громадян; в) сформуватися психологічно як стійка й розвинена особистість; г) свідомо підготуватися до непростих, а інколи й відверто важких умов служби в лавах поліції.

Усе вищевикладене підводить нас до висновку, що первинна підготовка поліцейського повинна тривати не менше 1–2 років, тому що за більш короткий термін неможливо отримати навіть необхідний мінімум знань і навичок та навчитися впевнено орієнтуватися в ситуаціях, з якими полісмен буде зустрічатися під час несення служби. Урахування запропонованих рекомендацій щодо вдосконалення навчального процесу у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють

первинну підготовку поліцейських, дозволить підготувати високоякісний кадровий потенціал, спроможний виконувати поставлені завдання щодо забезпечення правопорядку в державі.

Тож, лише отримавши «нових поліцейських», ми отримаємо «нову поліцію» та продовжимо рухатись у майбутнє.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 15.10.2017).
2. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС України від 26.01.2016 № 50 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16> (дата звернення: 15.10.2017).
3. Про затвердження Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції : наказ МВС України від 16.02.2016 № 105 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0576-16> (дата звернення: 15.10.2017).
4. Лошицький М. В. Використання зарубіжного досвіду як умова вдосконалення адміністративно-правового забезпечення професійної підготовки працівників міліції (поліції). *Юридична наука*. 2015. № 2. С. 34–42.
5. Мартиненко О. Профессиональное обучение полиции Германии (по материалам МВД Украины) // Права людини в Україні : інформ. портал / Харків. правозахисна група. URL: <http://www.khpg.org/index.php?id=1399024677> (дата звернення: 17.10.2017).
6. Полиция зарубежных стран: система организации и опыт профессиональной подготовки кадров : учеб. пособие / Якубов А. С., Асямов С. В., Таджиев А. А., Миразов Д. М. Ташкент : Акад. МВД Республики Узбекистан, 2010. 452 с.
7. Заросило В. О. Порівняльний аналіз адміністративної діяльності міліції України та поліції зарубіжних країн (Великобританії, США, Канади та Франції) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2002. 21 с.
8. Покайчук В. Я., Поливанюк В. Д. Концептуальні засади службової підготовки поліцейських // Особливості підготовки поліцейських в умовах реформування системи МВС України : матеріали I міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 20 трав. 2016 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. С. 154–157. URL: <http://www.univd.edu.ua/general/publishing/konf/111.pdf> (дата звернення: 17.10.2017).

Надійшла до редколегії 23.11.2017

ШВЕЦ Д. В. ПЕРВИЧНАЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА КАК НЕОБХОДИМОЕ ПРАВОВОЕ ТРЕБОВАНИЕ К ПОДГОТОВКЕ ПОЛИЦЕЙСКИХ

Обоснована важність первинної професійної підготовки для професійного становлення кожного поліцейського і для формування «нової поліції» в цілому. Розглянуто, як саме первинна професійна підготовка впливає на особистість поліцейського, яким чином вона формує свідомість майбутнього професіонала. Вказано на основні проблеми, виявлені при підготовці кадрів для рядов Національної поліції України, і запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключевые слова: *поліцейський, первинна професійна підготовка, підготовка кадрів, Національна поліція України.*

SHVETS D. V. INITIAL PROFESSIONAL TRAINING AS A NECESSARY LEGAL REQUIREMENT FOR POLICE OFFICERS TRAINING

It has been noted that the primary professional training is a necessary requirement in the training process of a police officer. The importance of this stage for the professional development of each police officer and for the formation of the “new police” in general has been substantiated. The emphasis has been paid to the fact that a person who did not pass initial professional training can not fully perform the functions of a police officer. It has been considered how the initial professional training influences the personality of a police officer, how it shapes the consciousness of the future professional. The author has indicated on the main problems that were distinguished during the personnel training for the National Police of Ukraine, and has offered the ways of their solution.

It has been noted that to train a qualified law enforcement officer, the term of training should last at least 1-2 years, and the process of obtaining knowledge and skills should undergo significant qualitative and quantitative changes. The author has emphasized on the necessity of more advanced legal training of police officers, on the one hand, and the increase of study hours for practical training, on the other hand. It has been concluded that only due to such a complex, multilateral process it will be possible to get high quality professionals.

Keywords: *police officer, primary professional training, personnel training, National Police of Ukraine.*